

TAIDE ELÄMÄNTAPANA — ELÄMÄNTAPA TAITEENA

Helena Erkkilä — Marja Vesanen: *Miten taiteilijaksi tullaan?* Hanki ja jää. Helsinki 1989.

Erkkilän ja Vesasen tutkimus kuvataiteilijaksi tulemisen vaikeuksista on saanut suopean vastaanoton niin taiteilijoilta, taiteen tutkijoilta kuin sen tukijoiltakin. Tutkimuksen sanotaan olevan tosi kuvaus nuorten taiteilijoiden elämästä. Tutkijat itse uskovat sen antavan »itsereflektion välineitä taiteilijoille ja taiteilijan uraa suunnitteleville sekä niille, joilla on päättäväisyyttä taiteilijoita koskevissa asioissa».

Miten taiteilijaksi tullaan pohjautuu Tampereen yliopistoon tehtyyn sosiaalipsykologian pro graduun. Painopisteenä on elämäntavan tarkastelu — gradun nimi olikin *En elä tavan vuoksi*. Tutkimusjoukko on kuusi tamperelaista kuvataiteilijaa, kaksi naista ja neljä miestä. Aineisto on kerätty haastatteleamalla viitisen vuotta sitten.

Tutkimuksen teoreettisena taustana on Bourdieun käsitys taiteen kentästä. Ajatus että kukaan ei voi itse tehdä itsestään taiteilijaa vaan että tähän pystyy ainoastaan taiteen kenttä, soveltuu mainiosti tällaisen tutkimuksen lähtökohdaksi. Samoin siihen sopii Bourdieun pyrkimys murskata taiteilijamyytti, usko yhteiskunnasta ja historiasta riippumattomaan lähes jumalankaltaiseen neroon.

Tutkijat pyysivät Tampereen Taiteilijaseurassa pitkään työskennellyttä avaininformanttia antamaan määritelmän ammattitaiteilijasta. Informantin mukaan ammattitaiteilijaksi tulemiseen ei riitä taidekoulun käyminen, eikä sitä takaa yleisön suosio. Sen sijaan kollegoiden arvostus on ratkaiseva. Tärkeää on myös, että todellista ammattitaiteilijaa eivät ohjaa yleisön eivätkä kollegoiden odotukset; hän on »vapaa omiin töihinsä nähden».

Bourdieuun mukaan nuori voi valita lyhyen tai pitkän tien pyrkiessään taiteilijaksi. Lyhyt tie on tehdä taidetta kuluttajien preferenssien mukaisesti. Se takaa melko nopeasti kohtuullisen toimeentulon, ja arvostustakin sillä voi saada — tietyissä piireissä. Pitkä tie puolestaan vaatii symbolisen pääoman keräämistä taiteen kentällä. Sen kävijät julistavat vallankumousta ja luovat uusia koulukuntia; heidän nimensä piirtyy taidehistoriaan. Symbolinen pääoma on lopulta vaihdettavissa taloudelliseksi. Pitkän tien valinneilla on mahdollisuus saada suuriakin voittoja mutta myös riski menettää kaikki. Erkkilän ja Vesasen tutkittavista vain yksi oli taipunut kokeilemaan lyhyttä reittiä.

Nuorella taiteilijaksi pyrkivällä ei tutkimuksen mukaan ole varaa tuotantovälineisiin; nehän hänen pitää kustantaa itse! Apurahoja ei anneta ennen kuin on näyttöä taidoista ja arvostusta taiteen kentällä, eikä nimettömän taiteilijan töitä myydä. Rahan hankkimiseksi tutkittavien olisi ollut pakko mennä palkkatyöhön, mutta se olisi häirinyt itsenäisen työskentelyn opettelua ja mahdollisuutta »luoda itse elämänsä». He turvautuivat mieluummin niukkaankin työttömyyskorvaukseen ja sosiaalivastukseen. Heidän oli opeltava taiteilijan elämäntapa ja taiteilijana oleminen eikä vain taiteen tekemistä.

Erkkilä ja Vesanen kysyvät tutkimuksessaan, voisiko

ammattitaiteilijaksi tulemista jollain tavalla helpottaa. Kaikkia sen vaikeuksista he eivät toki haluaisi poistaa, sillä ne kuuluvat olennaisesti taiteilijaksi tulemisen vaatimaan desoialistumiseen. Luova työ sisältää »kulttuurissamme harvinaisen mahdollisuuden positiiviseen kehitykseen itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen».

Tutkijat samastuivat nuoriin taiteilijoihin ja ottivat kantaa heidän asemansa parantamisen puolesta. He pitivät hyvänä ideana oman gallerian perustamista, jota osa tutkittavista kokeili tutkimuksen aikana. Galleria tosin sortui nopeasti taloudellisiin vaikeuksiin. Erkkilä ja Vesanen katsovat, että nuorten taiteilijoiden pelastus on yhteishankkeissa ja julkisen tahon tuessa. Nuorille taiteilijoille on kehitettävä tukimuoto viideksi taidekoulun jälkeiseksi vuodeksi.

Miten taiteilijaksi tullaan on sadan ensimmäisen sivun osalta varsin järkeenkäypää luettavaa, joskin viittaukset taiteilijoiden Zen-henkisyyteen oudoksuttavat tässä yhteydessä. Kiinnittyminen 1960- ja 1970-luvun ideologiaan voimistuu kirjan lopussa, jossa puhutaan jokseenkin harhaanjohtavasti »viimeaikaisesta» taiteilijapalkkakeskustelusta. Menneiden vuosien teemat toistuvat myös yhteishankkeiden ja julkisten tilausten ihannoinnissa. Tämä ei tietyksi vähennä niiden arvoa taiteilijapolitiikassa tänäkään päivänä.

Kirjan lopussa hypätään yllättäen André Gorziin. Taiteilija vapaan ammatin harjoittajana ei olekaan menneisyyden jäännös vaan uuden ajan airut. Gorzin mukaan ulkoamääräytyneen palkkatyö on murenemassa, mihin Erkkilä ja Vesanen hanakasti tarttuvat: »Kuvataiteilijoiden toimeentulo-ongelmat liittyvät siis laajempaan ja yleistyvään ilmiöön: sellaisen ammatin harjoittamiseen, joka ei ole palkkatyötä eikä businessmäistä yksityisyrittäjyyttä, vaan tekijälleen elämäntapa ja elämänsisältö.» Taiteilija romantisoidaan uudestaan kirjan alun myyten murskajaisista piittaamatta — Bourdieun opit unohtuvat kokonaan.

Aivan kirjan lopussa on omituinen kappale *Mutta onko taiteesta hyötyä?*, jossa taiteen julkisen rahoituksen perusteiksi esitetään mm. Suomen kulttuurivaltion maineen ylläpitäminen ja taiteen suorat ja epäsuorat taloudelliset hyödyt yhteiskunnalle. »Taiteilijat tukevat talouselämää myös siten, että moni heistä siirtyy taidealan koulutuksen jälkeen ansaitsemaan leipänsä mainonnan alueella, jonka tavoitteena on lisätä palkkatyöläisten kulutusta ja näin ollen myös palkkatyöläisiä käyttävää tuotantoa», sanotaan tutkimuksen viimeistä edellisellä sivulla. Elämäntapansa johdosta yksilövalankumoukselliseksi kuvatut taiteilijat osoittautuvat hyödyllisiksi kapitalismille; tämäkään vapauden saareke ei ole aito. Tutkijat eivät valitettavasti kommentoi murskaavaa havaintoaan.

Miten taiteilijaksi tullaan käsittelee hyvin olennaista kysymystä: mikä tekee taidealan ammatit niin vetovoimaisiksi siitä huolimatta, että tulotaso näissä ammateissa on laskenut laskemistaan. Erkkilän ja Vesasen mukaan nuoria houkuttelee näiden ammattien elämäntavallinen vapaus sekä mahdollisuus kehittyä itsenäiseksi ja riippumattomaksi. Se on hyvä osaselitys mutta ei varmaankaan koko totuus.

SARI KARTTUNEN